

Zbigniew Brodziński

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Program Leader jako narzędzie stymulowania rozwoju obszarów wiejskich – propozycja metodyczna oceny oddziaływania

***Streszczenie.** W artykule wskazano możliwości oceny oddziaływania celów i działań na rozwój obszarów wiejskich w skali regionalnej, wdrażanych w ramach lokalnych strategii rozwoju (LSR). Pozwoliły na to uzyskane odpowiedzi na następujące pytania badawcze:*

- jaka jest rola i znaczenie ewaluacji w procesie programowania rozwoju lokalnego?*
- jakie, w opinii liderów życia społeczno-gospodarczego wsi, są główne priorytety mające wpływ na rozwój obszarów wiejskich w skali regionalnej?*
- jakie są możliwości analityczne wykorzystania prezentowanej w pracy metody do oceny oddziaływania celów i działań, podejmowanych w ramach wdrażanych LSR, na rozwój obszarów wiejskich?*

Odpowiedzi na dwa pierwsze pytania badawcze dostarczyło studium literatury przedmiotu oraz opinie zebrane wśród 278 liderów wiejskich z województwa warmińsko-mazurskiego. Udzielenie odpowiedzi na trzecie pytanie umożliwiły badania pogłębione, prowadzone z celowo wybranym sześciuosobowym zespołem ekspertów.

Jednym z wniosków jest stwierdzenie, że zaproponowana metoda może stanowić przydatne narzędzie służące ewaluacji lokalnych strategii rozwoju.

***Słowa kluczowe:** program Leader, obszary wiejskie, ocena oddziaływania*

1. Wprowadzenie

W pierwszych latach po akcesji, w rodzimej literaturze dotyczącej programu Leader dominowały treści popularyzujące ideę współdziałania na rzecz rozwoju

obszarów wiejskich¹ oraz opracowania instruujące zainteresowanych o możliwościach zawiązywania lokalnych grup działania (LGD)², przygotowania i wdrażania zintegrowanych strategii rozwoju obszarów wiejskich (ZSROW)³, a następnie lokalnych strategii rozwoju (LSR)⁴. Początkowy okres wdrażania ww. programu (od 2006 r.) zaowocował z kolei wieloma analizami charakteryzującymi przedsięwzięcia podejmowane przez LGD oraz ilustrującymi dobre praktyki⁵.

Kilkuletnie doświadczenie funkcjonowania grup Leadera (LGD) wskazuje, że dają one lokalnym społecznościom możliwość nabywania i doskonalenia umiejętności społecznych i ekonomicznych oraz stanowią źródło wsparcia i osobistego rozwoju, przyczyniając się tym samym w dłuższej perspektywie do poprawy

¹ Lokalnym grupom działania (LGD) przypisano definicję partnerstwa terytorialnego, jako dobrowolnego, otwartego porozumienia, co najmniej 3 zachowujących autonomię partnerów, reprezentujących sektor publiczny, prywatny i pozarządowy, którzy wspólnie realizują długoterminowe działania na rzecz określonego terytorium (wyznaczonego granicami gmin wiejskich i miejsko-wiejskich), doskonaląc je i monitorując oraz zachowując zasadę równości w dzieleniu zasobów, odpowiedzialności, ryzyka i korzyści (por. A. Biderman, A. Futymski, A. Jarzębska, B. Kazior, R. Serafin, P. Szmigielski, *Grupy partnerskie. Od idei do współdziałania. Praktyczny przewodnik*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2004; M. Furmankiewicz, *Współpraca międzysektorowa w ramach tzw. partnerstw terytorialnych na obszarach wiejskich w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2006, nr 2.

² M.in. R. Serafin, B. Kazior, A. Jarzębska, *Grupy partnerskie. Od idei do współdziałania – praktyczny przewodnik*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2005, R. Adamczyk, E. Gąsiorek, M. Pomin, *Prawne aspekty tworzenia i funkcjonowania lokalnej grupy działania w ramach Pilotażowego Programu LEADER+*. Poradnik dla animatorów lokalnych grup działania, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa 2006.

³ Przygotowywane z inicjatywy środowisk lokalnych w ramach *Schematu I Programu Leader+ Zintegrowane Strategie Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW)* zostały wdrożone w 2005 r. w *Schemacie II*. Lokalne grupy działania, nabywając odpowiedniego doświadczenia i budując potencjał administracyjny niezbędny do zarządzania środkami publicznymi, wdrażały plany związane z realizacją strategii, obejmujące promocję obszarów wiejskich i animowanie współpracy partnerów lokalnych. Patrz np. A. Futymski, R. Kamiński, *Budowanie lokalnej strategii rozwoju w ramach osi 4. Leader*, MRiRW, Warszawa 2008.

⁴ Zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez EFRROW w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013, celem Leadera ustanowiono wdrożenie lokalnych strategii rozwoju (LSR), wspierających działania na rzecz wzmocnienia dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i środowiska gospodarczego (sprzyjającego tworzeniu miejsc pracy) oraz działania służące poprawie zdolności organizacyjnych społeczności lokalnych.

⁵ Np. T. Borek, J. Fałkowski, E. Giejbowicz, K. Janiak, A. Poślednik, M. Zielińska, *Inicjatywa LEADER+ – pierwsze doświadczenia i szanse rozwoju*, FAPA, Warszawa 2006, R. Kamiński, *Konieczność stosowania metody LEADER w nowym funduszu wiejskim – szansa czy zagrożenie?*, w: *Polska strategia w procesie kształtowania polityki Unii Europejskiej wobec obszarów wiejskich i rolnictwa*, red. J. Wilkin, M. Błąd., D.Klepacka, IRWiR PAN, Warszawa 2006, K. Hanke, *Perspektywa tworzenia lokalnych grup działania w programie LEADER*, „Wieś i Rolnictwo” 2006, nr 2, M. Furmankiewicz, *Współpraca międzysektorowa w ramach tzw. partnerstw terytorialnych na obszarach wiejskich w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2006, nr 2.

jakości życia mieszkańców wsi⁶. Niewątpliwe sukcesy, jakie osiągnęło wdrażające LSR trójsektorowe partnerstwo, inspirują do poszukiwania odpowiednich narzędzi pomiaru uzyskanych efektów, w tym oceny oddziaływania wdrażanych celów i działań na rozwój obszarów wiejskich.

Najczęściej stosowaną metodą oceny strategii, w różnych jej wymiarach, jest ewaluacja, która pozwala skoncentrować uwagę zainteresowanych stron na efektach funkcjonowania poddanego ewaluacji programu. Obok względów empirycznych atutem ewaluacji jest jej aspekt normatywny, bowiem ocenie są także poddawane wartości użytkowe programu, w tym m.in. możliwość wykorzystania uzyskanych w trakcie prowadzonych prac informacji do wprowadzania zmian⁷.

Wskazane zalety ewaluacji nie oznaczają jednak powszechnego, a przede wszystkim bezkrytycznego jej wykorzystywania w praktyce. Warunkiem uzyskania obiektywnych analiz stanu jest posiadanie przez zespół podejmujący się tego zadania niezbędnej wiedzy i doświadczenia w objętych ewaluacją obszarach. Przyjmując za cel pracy wskazanie możliwości oceny oddziaływania wdrażanych w ramach LSR celów i działań na rozwój obszarów wiejskich, w pracy poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaka jest rola i znaczenie ewaluacji w procesie programowania rozwoju lokalnego?

2. Jakie priorytety, w opinii przedstawicieli partnerstwa lokalnego, mają wpływ na rozwój obszarów wiejskich?

3. Jakie są możliwości analityczne wykorzystania prezentowanej w pracy metody do oceny oddziaływania celów i działań, podejmowanych w ramach wdrażanych LSR, na rozwój obszarów wiejskich?

Udzielenie odpowiedzi na dwa pierwsze pytania badawcze umożliwiły studium literatury przedmiotu i opinie zebrane w czwartym kwartale 2010 r. wśród 278 aktywnych członków LGD z woj. warmińsko-mazurskiego⁸. Udzielenie odpowiedzi na trzecie z pytań było możliwe dzięki uczestnictwu pięciu celowo wybranych przedstawicieli ww. grupy badawczej⁹ w badaniach pogłębionych, które

⁶ Z. Brodziński, *Stymulowanie rozwoju obszarów wiejskich na poziomie lokalnym na przykładzie gmin woj. warmińsko-mazurskiego*, SGGW, Warszawa 2011.

⁷ M. Grzywa, K. Łukasiewicz, J. Perek-Białas, B. Worek, *Ewaluacja w samorządzie lokalnym – perspektywy i możliwości*, FRDL, MISTiA, Kraków 2008.

⁸ Uczestniczące w badaniach, z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu, osoby reprezentowały 14 LGD funkcjonujących na terenie woj. warmińsko-mazurskiego oraz sektory publiczny, społeczny i gospodarczy.

⁹ Wytypowane do drugiego etapu badań 5 osób reprezentowało zarządy LGD i uczestniczyło w pracach związanych z ewaluacją LSR. Przedstawiciele tej grupy legitymowali się wykształceniem wyższym oraz posiadali niezbędną wiedzę i doświadczenie pozwalające na powierzenie im roli ekspertów. Warunkiem udziału w badaniu pogłębionym była przynależność eksperta do LGD, której strategia nie była poddawana ocenie.

przeprowadzono w pierwszym kwartale 2011 r. Poproszone o współpracę osoby zapoznały się z dwoma wdrażanymi na terenie woj. warmińsko-mazurskiego LSR¹⁰, a następnie zespołowo, korzystając z przygotowanego arkusza ewaluacyjnego (zob. tab. 1), przedstawiły zestawione w arkuszu oceny obydwu ww. strategii.

2. Ewaluacja – jej znaczenie i rola w procesie programowania rozwoju lokalnego

W rodzimej literaturze ewaluacja jest najczęściej definiowana tak, jak ujmuje jej istotę Krzysztof Olejniczak, czyli jest to „użycie zróżnicowanych metod badań społeczno-ekonomicznych do systematycznego zbierania danych, analizy, interpretacji, oceny i informowania o jakości i wartości programów publicznych”¹¹. Celem procesu ewaluacyjnego jest zdefiniowanie efektów wdrażanego programu. Zaniechanie ewaluacji może skutkować spadkiem jakości procesu wdrożeniowego, a w wielu przypadkach prowadzi do odsunięcia w czasie realizacji przyjętych zadań. Zakres tego rodzaju badań koncentruje się głównie wokół celów, sposobów realizacji i uzyskanych rezultatów. W praktyce ewaluacji dokonują zewnętrzni eksperci lub niezależni pracownicy danej instytucji odpowiedzialnej za wdrożenie programu.

Dzięki różnym podejściom do procesu ewaluacji można wyznaczyć takie jej funkcje, jak:

- poznawczą, która umożliwi objaśnienie mechanizmu inicjatywy oraz możliwie precyzyjny opis wpływu realizacji danego programu na układ lokalny,
- sprawozdawczą, stanowiącą źródło informacji dla jednostek zainteresowanych wynikami ewaluacji,
- normatywną, uzasadniającą podjęcie konkretnych działań,
- edukacyjną, mającą znaczenie prognostyczne we wszystkich wymiarach prowadzenia danego programu¹².

Ewaluacji programu lub strategii, obok wskazanych, można również przypisać funkcję wdrożeniową, wynikającą z faktu, że służy ona poprawie skuteczności i racjonalności podejmowanych działań, poprawie wydatkowania środków

¹⁰ Pierwsza wybrana do oceny LSR została opracowana przez nieliczną grupę partnerów i jest wdrażana na obszarze jednej gminy, zaś druga LSR była efektem współpracy osób i instytucji z terenu 14 gmin woj. warmińsko-mazurskiego.

¹¹ K. Olejniczak, *Mechanizmy wykorzystania ewaluacji. Studium ewaluacji średniookresowych INTERREG III*, WN Scholar, Warszawa 2008, s. 21.

¹² Ewaluacja „Narodowego planu rozwoju i programów operacyjnych w Polsce”. Poradnik, MGiP, Warszawa 2005.

publicznych, stymulowaniu rozwoju, inspirowaniu do podejmowania innowacyjnych przedsięwzięć, wprowadzaniu zmian, a przede wszystkim poprawie warunków życia mieszkańców.

Nieodłącznymi elementami ewaluacji są: monitorowanie, kontrola i ocena realizacji strategii. Pozwalają one na:

- systematyczne sprawdzanie stopnia wykonania strategii,
- optymalne wykorzystanie posiadanych zasobów oraz szans i możliwości rozwojowych, a jednocześnie minimalizowanie zagrożeń i kosztów wdrażania programu,
- usprawnienie systemu zarządzania rozwojem.

Odwołując się do doświadczeń międzynarodowych, Martin Ferry i Karol Olejniczak¹³ wyróżniają następujące, stosowane w procesie ewaluacji, podejścia:

- naukowe, wykorzystujące głównie metody ilościowe, koncentrujące się na przyczynach i skutkach zachodzących w danej przestrzeni pod wpływem zaplanowanych działań wdrażanego programu,
- wykorzystujące modele podporządkowane rozważaniom teoretycznym w stosunku do analizy uzyskanych rezultatów,
- zorientowane na cele, analizujące zrealizowane priorytety z zastosowaniem metod ilościowych,
- zorientowane na zarządzanie, gdzie za pomocą modeli logicznych i metod jakościowych uzyskuje się informacje o sposobach realizacji projektu, możliwościach ograniczania barier, a także o jakościowych aspektach projektu,
- responsywne i partycypatywne, które dzięki uzyskanym, z zastosowaniem metod jakościowych, opiniom mają na celu spełnienie wymogów informacyjnych wobec interesariuszy.

Przedstawiona propozycja ewaluacji LSR wpisuje się w ostatnie ze wskazanych ujęć. Wykorzystanie, jako źródła informacji nt. rozwiązywania problemów obszarów wiejskich na poziomie regionalnym, opinii i ocen osób bezpośrednio zaangażowanych w proces wdrażania LSR sprzyja prowadzeniu dialogu, w którym subiektywizm ocen jest ograniczany faktem bogatego doświadczenia uczestników badań.

Odnosząc się do ogólnej sytuacji w samorządach lokalnych w zakresie prowadzenia ewaluacji wdrażanych na poziomie lokalnym strategii i planów rozwojowych warto odnotować fakt, że więcej niż co drugi uczestnik badań, z listy 278 liderów życia społeczno-gospodarczego wsi, poproszony o ocenę aktualnej sytuacji w tym względzie, dostrzegł takie mankamenty, jak:

- brak procedur monitorowania strategii gminnych i wprowadzania na tej podstawie niezbędnych korekt i zmian,

¹³ M. Ferry, K. Olejniczak, *Wykorzystanie ewaluacji w zarządzaniu programami unijnymi w Polsce*, Wyd. Sprawne Państwo, Warszawa 2008, s. 13.

- mało precyzyjne wskazania efektów przyjętych do realizacji działań oraz czasu ich osiągnięcia,
- brak zintegrowanych działań w zakresie skoordynowania posiadanych zapisów z zapisami innych dokumentów programowych tak własnych, jak i uwzględniających problemy gmin sąsiednich.

Szczegółowe wytyczne MRiRW dotyczące przygotowania LSR, w tym procesu jej ewaluacji, sprawiły, że opracowane zgodnie z instrukcją dokumenty nie zawierają ww. uchybień. Mimo wysoko ocenianej jakości wdrażanych przez LGD lokalnych strategii rozwoju, realizacja badań ewaluacyjnych LSR, jak twierdzili respondenci, ma liczne ograniczenia. W grupie barier, wskazywanych przez więcej niż 1/3 badanych, odnotowano:

- brak wiedzy i doświadczenia zarządów i biur LGD z zakresu działań ewaluacyjnych,
- traktowanie procesu ewaluacji przez lokalnych liderów bardziej jako wymogu formalnego spełnienia kryteriów niż użytecznego narzędzia zmian,
- brak konsekwencji we wdrażaniu przyjętych w LSR celów i działań (częsta zmiana priorytetów pod wpływem otoczenia).

3. Propozycje metodyczne prowadzenia ewaluacji lokalnych strategii rozwoju

Wskazywane ograniczenia były inspiracją do przeprowadzenia oceny LSR pod kontem stopnia jej oddziaływania na realizację priorytetów mających wpływ na rozwój obszarów wiejskich w skali regionalnej. W pierwszym etapie prowadzenia prac, na podstawie opinii uzyskanych od 278 uczestników badań, zidentyfikowano następujące priorytety:

- podniesienie jakości życia i pracy na wsi (52,4% badanych z listy 278 respondentów),
- ograniczenie poziomu bezrobocia (opinie 40% respondentów),
- poprawa atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich (35,9%),
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich (33,8%),
- promowanie obszarów wiejskich jako miejsca inwestowania i zamieszkania (25,5%).

W dalszym postępowaniu badawczym wytypowana pięcioosobowa grupa została poproszona o ocenę 2 z 14 LSR wdrażanych na terenie woj. warmińsko-mazurskiego. Na podstawie dokonanych przez ekspertów porównań między zidentyfikowanymi priorytetami rozwoju obszarów wiejskich a zapisami LSR

sformułowano miary oceny jakościowej lokalnych strategii rozwoju. Wykorzystano do badań kwestionariusz miał postać „macierzy ocen”, co pozwoliło na porównywanie poszczególnych grup czynników determinujących rozwój społeczno-gospodarczy obszaru (zob. tab. 1). Pierwszy wymiar macierzy opisuje kryteria oceny, takie jak trafność, skuteczność, efektywność i trwałość programów¹⁴, drugi wymiar dotyczy zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań realizacji LSR, skwantyfikowanych za pomocą ośmiu pytań, które pozwalają na ustalenie wpływu przyjętych w analizowanych LSR wiązek celów i działań na realizację priorytetów o zasięgu regionalnym. Do oceny relacji między zapisami LSR i zidentyfikowanymi priorytetami posłużono się pięciostopniową skalą pomiaru. Praktycznym sposobem zapisywania dokonanych wyborów było przyporządkowanie opiniom ekspertów odpowiedniej punktacji: 5 – to zdecydowanie pozytywna odpowiedź na postawione pytanie, 4 – raczej pozytywna, 3 – neutralny charakter oceny oddziaływania analizowanej grupy celów LSR na priorytety rozwoju w skali regionu, 2 – ocena raczej negatywna, 1 – ocena negatywna.

Wyniki ocen dokonanych przez grupę ekspertów, dotyczących stopnia oddziaływania na rozwój obszarów wiejskich wybranych do analizy 2 LSR, przedstawiono w tabeli 2.

Strategia opracowana dla partnerstwa uformowanego na obszarze kilkunastu gmin wpisuje się w wysokim stopniu w takie priorytety regionalne, jak: podniesienie warunków życia na obszarach wiejskich, poprawa atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich. W przypadku LSR wdrażanej na terenie jednej gminy, względnie wysokie noty uzyskały dwa ostatnie ww. priorytety (zob. tab. 2).

Wyniki badań wskazują, że LSR wdrażana na obszarze 14 gmin uzyskała zdecydowanie wyższe oceny grupy ekspertów, we wszystkich obszarach uznanych za priorytetowe. Największe różnice w ocenach poddanych ewaluacji strategii dotyczyły sfery działań na rzecz ograniczania stopnia bezrobocia oraz podniesienia jakości życia i pracy na wsi. Mimo że ww. obszary priorytetowe znajdują się poza głównym nurtem zainteresowania Lidera, zostały one dostrzeżone i są intensywniej wspierane przez partnerstwo funkcjonujące na obszarze kilkunastu gmin woj. warmińsko-mazurskiego. W przypadku LSR wdrażanej na obszarze jednej gminy, względnie niską ocenę uzyskało oddziaływanie strategii na promocję obszaru jako miejsca inwestowania i zamieszkania.

¹⁴ Przyjęte kryteria zostały zapożyczone, po uprzedniej adaptacji, z przewodnika Komisji Europejskiej służącego do ewaluacji programów.

Tabela 1. Kryteria przyjęte do oceny oddziaływania LSR na rozwój obszarów wiejskich

	Kryteria ocen			trwałość
	trafność stopień, w jakim cele LSR wpisują się w realizację priorytetów regionalnych	skuteczność stopień, w jakim zidentyfikowa- ne priorytety są wdrażane dzięki LSR	efektywność wymierne rezultaty wdrażania LSR (ilościowe, jakościowe)	
Zidentyfikowane priorytety (obszary) stymulowania rozwoju obszarów wiejskich*:				możliwość kontynuowania pozytywnych efektów programu
1) Podniesienie jakości życia i pracy na wsi	a) Czy główne założenia LSR są komplementarne ze zidentyfikowanymi priorytetami?	c) Czy zakładane efekty LSR mogą oddzia- ływać pozytywnie na realizację priory- tetu?	e) Czy istniejąca infra- struktura instytucjo- nalna jest w stanie wdrażać program?	g) Czy program (LSR) zawiera działania długookresowe w da- nym obszarze?
2) Ograniczenie poziomu bezrobocia				
3) Poprawa atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich				
4) Zachowanie dziedzictwa kul- turowego i specyfiki obszarów wiejskich	b) Czy LSR jest dosto- sowana do potrzeb regionalnych?	d) Czy przyjęte w LSR cele wspierają realnie zidentyfikowane priorytety?	f) Czy wskazano me- tody oceny realizacji przyjętych celów i działań?	h) Czy przyjęta LSR może oddziaływać pozytywnie na spo- łeczność wiejską w regionie?
5) Promowanie obszarów wiejskich jako miejsca inwestowania i zamieszkania				
Średnia liczba punktów oceny od- działywania LSR na rozwój obszarów wiejskich:	$\bar{X} = \frac{a + b + c + d + e + f + g + h}{n}$			

gdzie: n – kolejne zidentyfikowane priorytety, które posłużyły do oceny oddziaływania LSR na rozwój obszarów wiejskich (w eksperymencie zidentyfikowano 5 priorytetów, więc $n = 5$); a, b, c, \dots, h – kolejne z grupy 8 pytań, gdzie odpowiedzi na kolejne pytania (a, b, \dots, h), w odniesieniu do poszczególnych priorytetów, przyjmują wartości liczbowe od 1 do 5; 1, 2, 3, 4, 5 – to przypisana każdemu z 8 ww. pytań odpowiedź: 1- negatywna i kolejne - raczej negatywna, neutralna, raczej pozytywna i pozytywna.
Maksymalna średnia liczba punktów oceny oddziaływania danej LSR na rozwój obszarów wiejskich, w przypadku analizowanych priorytetów, to 40, a minimalna to 8.

* Respondentom (96 przedstawicielom samorządów lokalnych i 182 przedstawicielom LGD) przedstawiono w trakcie badań, z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu, do wyboru zestaw celów, sporządzony na podstawie analizy gminnych strategii rozwoju.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Oceny oddziaływania wdrażanych LSR na rozwój obszarów wiejskich woj. warmińsko-mazurskiego

	Oceny										Suma punktów	
	trafności		skuteczności			efektywności		trwałości				
	a	b	c	d	e	f	g	h				
Zidentyfikowane priorytety stymulowania rozwoju obszarów wiejskich	stopień, w jakim cele LSR wpisują się w realizację priorytetów regionalnych										wymierne rezultaty wdrażania LSR (ilościowe, jakościowe)	możliwość kontynuowania pozytywnych efektów programu
	stopień, w jakim zidentyfikowane priorytety są wdrażane dzięki LSR											
LSR 1 – poddana ocenie strategia wdrażana na obszarze jednej gminy	3	3	4	4	4	4	4	4	3	4	29	
LSR 2 – strategia wdrażana na obszarze 14 gmin	5	5	5	4	4	4	4	4	5	4	36	
LSR 1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	10	
LSR 2	5	4	4	4	4	4	4	4	5	4	34	
LSR 1	5	4	5	4	4	3	4	4	4	3	32	
LSR 2	4	4	5	5	5	3	3	5	5	4	35	
LSR 1	5	4	5	4	4	4	4	4	4	3	33	
LSR 2	5	5	4	4	4	5	3	5	5	4	35	
LSR 1	1	3	4	3	4	4	1	2	2	1	19	
LSR 2	4	3	4	3	3	3	1	3	3	3	24	

Źródło: opracowanie własne.

4. Podsumowanie

Doświadczenia i literatura przedmiotu wskazują, że ewaluacja nie jest traktowana w wiejskich jednostkach samorządu terytorialnego jako ważne narzędzie oceny jakości programowania rozwoju. W przypadku partnerstwa terytorialnego, jakimi są LGD, dzięki m.in. konieczności prowadzenia działań ewaluacyjnych, osoby odpowiedzialne za wdrażanie strategii rozwoju lokalnego systematycznie poszukują niezbędnej wiedzy, metod i technik ewaluacyjnych, przyczyniając się tym samym do lepszego zarządzania wdrażaną LSR.

Jak zaobserwowano, LSR wpisując się w realizację priorytetów o zasięgu ponadlokalnym (takich jak podniesienie jakości życia i pracy na wsi, ograniczenie poziomu bezrobocia, poprawa atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich, promowanie obszarów wiejskich jako miejsca inwestowania i zamieszkania) stają się ważnym narzędziem realizacji polityki rozwoju obszarów wiejskich. W badaniach wyraźnie zaznaczyła się większa rola oddziaływania na rozwój obszarów wiejskich w skali regionu strategii, która obejmowała zasięgiem 14 gmin woj. warmińsko-mazurskiego.

Ze względu na fakt, że porównanie wyników ewaluacji dotyczy zaledwie dwóch LSR, prezentowanie jednoznacznych opinii dotyczących użyteczności proponowanej metody oceny wymaga dalszych szczegółowych badań. Wstępne opinie przedstawicieli LGD dowodzą, że zaproponowane kryteria oceny oddziaływania LSR na rozwój obszarów wiejskich może ułatwić zarówno władzom samorządowym szczebla regionalnego, jak i LGD wypracowanie zintegrowanej strategii rozwoju obszarów wiejskich woj. warmińsko-mazurskiego.

Literatura

- Adamczyk R., Gąsiorok E., Pomin M., *Prawne aspekty tworzenia i funkcjonowania lokalnej grupy działania w ramach Pilotażowego Programu LEADER+*. Poradnik dla animatorów lokalnych grup działania, Fundacja Fundusz Współpracy, Warszawa 2006.
- Biderman A., Futymski A., Jarzębska A., Kazior B., Serafin R., Szmigielski P., *Grupy partnerskie. Od idei do współdziałania. Praktyczny przewodnik*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2004.
- Borek T., Fałkowski J., Giejbowicz E., Janiak K., Pośrednik A., Zielińska M., *Inicjatywa LEADER+ – pierwsze doświadczenia i szanse rozwoju*, FAPA, Warszawa 2006.
- Brodziński Z., *Stymulowanie rozwoju obszarów wiejskich na poziomie lokalnym na przykładzie gmin woj. warmińsko-mazurskiego*, SGGW, Warszawa 2011.
- Ewaluacja „Narodowego planu rozwoju i programów operacyjnych w Polsce”. Poradnik, MGiP, Warszawa 2005.

- Ferry M., Olejniczak K., *Wykorzystanie ewaluacji w zarządzaniu programami unijnymi w Polsce*, Wyd. Sprawne Państwo, Warszawa 2008.
- Furmankiewicz M., *Współpraca międzysektorowa w ramach tzw. partnerstw terytorialnych na obszarach wiejskich w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2006, nr 2.
- Futymski A., Kamiński R., *Budowanie lokalnej strategii rozwoju w ramach osi 4. Leader*, MRiRW, Warszawa 2008.
- Grzywa M., Łukasiewicz K., Perek-Białas J., Worek B., *Ewaluacja w samorządzie lokalnym – perspektywy i możliwości*, FRDL, MISTiA, Kraków 2008.
- Hanke K., *Perspektywa tworzenia lokalnych grup działania w programie LEADER*. „Wieś i Rolnictwo” 2006, nr 2.
- Kamiński R., *Konieczność stosowania metody LEADER w nowym funduszu wiejskim – szansa czy zagrożenie?*, w: *Polska strategia w procesie kształtowania polityki Unii Europejskiej wobec obszarów wiejskich i rolnictwa*, red. J. Wilkin, M. Błąd, D. Klepacka, IRWiR PAN, Warszawa 2006.
- Olejniczak K., *Mechanizmy wykorzystania ewaluacji. Studium ewaluacji średniookresowych INTERREG III*, WN Scholar, Warszawa 2008.
- Serafin R., Kazior B., Jarzębska A., *Grupy partnerskie. Od idei do współdziałania – praktyczny przewodnik*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków 2005.